

JAARVERSLAG

2020

Het vierde jaar in beeld

Nabijheid en verbinding
is de hartslag van ons leven.
Dat is wat 2020 ons liet zien.

Door te leven op afstand,
kunnen wij de ander ontmoeten
als spiegel van onszelf.

Wij willen die uitgestrekte hand zijn,
de voet die de ander voor gaat.
Ons hart laten spreken
over wat nodig is.

Zo willen we elkaar nabij zijn.

*-Naar een nieuwjaarsgedicht Landelijke
Beroepsvereniging Ritueelbegeleiders -*

Stichting Rituals to Root

to Rituals
to Root

Inhoudsopgave

Inleiding..... 2

Doelstelling stichting en bestuur 2

Activiteiten 2

Nieuwe locatie en bezinningsplek 3

Windekind..... 3

    Troosttuin/Bezinningsplek 3

Netwerk Sterven en Rouw Flevoland 4

Organisatie en participatie Namen Blijven 4

Workshop Liefdevol Levenseinde..... 4

    De workshop en de gids 4

    Uitbreiding workshop 5

    Introductie workshop ‘Leven, liefde en de dood’ 5

    Verdieping workshop met ‘Uit de kist’ 5

Deelname Vergankelijkheidsdag 6

Gastlessen..... 6

Rituelen 6

Nieuwe zingevingsactiviteiten 6

Eigen ontwikkeling en deskundigheidbevordering 7

Externe partijen en samenwerkingen op een rij..... 7

Financieel verslag 7

Vooruitblik 2021..... 8

Inleiding

2020 was het jaar van beperkingen en meebewegen met wat er wél kan tijdens de corona pandemie. Naast financieel verlies bleek er ook innerlijke gewin. Er was meer behoefte aan verbinding, iets wat als vanzelfsprekend wordt ervaren maar nu steeds zichtbaarder werd hoezeer wij leven vanuit verbindingen. Als stichting bestond het meebewegen uit het online aanbieden van bepaalde activiteiten en mogelijkheden om tot verdieping en bezinning te komen. Ook online kunnen we samen vreugde en verdriet vieren, rituelen uitvoeren om belangrijke momenten te bevestigen en de verbinding voelen. De afstand inspireert ons creatief vermogen. We blikken terug en werpen kort onze blik op de nieuwe tijd die komt. Het zaaien en planten van voorgaande jaren leverden zelfs dit jaar nieuwe betekenisvolle projecten op die wanneer het weer mogelijk is verder zullen groeien en ontwikkelen.

Doelstelling stichting en bestuur

Zoals omschreven in de statuten: het (doen) creëren van individuele en maatschappelijke verdieping en verbondenheid door zingevingactiviteiten te ontplooiën met behulp van rituelen en symbolen, dit alles in de ruimste zin van het woord. De stichting beoogt niet het maken van winst en werd eind 2017 opgericht uit eigen (privé) middelen. Deze lening was om de start van de stichting mogelijk te maken. De stichting bedruipt zichzelf sinds 2019.

In 2020 bleef het bestuur ongewijzigd met leden die de doelstelling van de stichting een warm hart toedragen en hun functie geheel vrijwillig vervulden: voorzitter Zilla van Dijk, secretaris Masja Veerman, penningmeester Eduard Knappe, algemeen leden Lida van Dijk en Robin Zuidam.

Activiteiten

Er zijn vele gelegenheden benut tot netwerken en het breder bekend maken van onze werkzaamheden en mogelijkheden, ook online. Door actieve deelname zijn nieuwe contacten en samenwerkingen ontstaan. Vanwege de pandemie werden vele geplande bijeenkomsten afgelast, doorgeschoven of in een online versie aangeboden. Van het vestigingsadres van de stichting ‘Windekind’ werd vanwege Covid beperkt gebruik gemaakt voor: overleggen, vergaderingen, bijeenkomsten, workshops en afspraken. Het grootste deel hiervan vond online plaats.

Een greep uit de activiteiten:

- 🟡 De website wordt grotendeels zelf onderhouden en gevuld
- 🟡 Social media kanalen worden ingezet en het aantal volgers blijft groeien. Het blijkt een bron van informatie en aanmeldingen voor lezingen en workshops
- 🟡 Workshop Liefdevol Levenseinde is een vaste waarde en blijft deelnemers aantrekken
- 🟡 Verdiepingsmiddag “Uit de Kist” vond voor de eerste keer plaats
- 🟡 Online introductiemiddag Leven, Liefde en de Dood, een kosteloze kennismaking met Liefdevol Levenseinde werd geïntroduceerd en vond voor de eerste keer plaats
- 🟡 Gastlessen ‘Herdenken en Rituelen’ verzorgd voor vierdejaars Mavoleerlingen via het programma ‘Doodgewoon in de Klas’ van museum Tot Zover
- 🟡 Gastcollege ‘Rituals around Loss’ online gegeven voor New Connective, Vrije Universiteit
- 🟡 Uitvoering workshop ‘vrijheid in vergankelijkheid’ bij Mini-festival Vrij Zijn!
- 🟡 Uitvoering online verdiepingsmiddag ‘Verbinding rondom sterven’ voor Palliatief netwerk Flevoland
- 🟡 Er zijn verschillende vrijwillige inzetten in stervensbegeleiding onderhouden en afgerond
- 🟡 Opdracht persoonlijke begeleiding bij levensvragen

- 🔹 Samenwerking en uitvoering Buurtherdenking 4 mei
- 🔹 Voorzetting en ontwikkeling Netwerk Sterven & Rouw Flevoland
- 🔹 Aansluiting bij netwerk CMO Flevoland – Positieve gezondheid en Zowelwerk als luistercoach
- 🔹 Mede- initiator, ontwikkeling en aansluiting Luisterverbond
- 🔹 Tijdelijke samenwerking met Ritueellab van Vormgeven en Voorgaan
- 🔹 Samenwerking Stichting Amaruq voor uitbreiding aantal workshops Liefdevol Levensende
- 🔹 Hosting en mede-organisatie van online Sangha en Oneness meditatieavonden
- 🔹 Hosting en organisatie van online bijeenkomst GINOG (Na-oorlogse generatie)
- 🔹 Deelname KrisKras door Almere
- 🔹 Ontwikkeling en uitvoering van verschillende workshops en verdiepingsmiddagen met rituelen en ceremonies

Nieuwe locatie en bezinningsplek

Eind 2019 trokken we met de stichting naar de nieuwe woonwerk locatie in het bijzondere gebied van Almere Oosterwold. Hier wordt voormalige biologische landbouwgrond ontwikkeld tot een woongebied met zelfvoorzienendheid als uitgangspunt. Dat blijkt community spirit te brengen onder de bewoners. Onze stek hier transformeren wij graag tot een plek van verbinding, verdieping en zingeving. Een plek om te zijn.

Windekind

Het mooie warme houten en duurzame huis waar de stichting mag vertoeven is vernoemd naar het mystieke figuur in het boek De kleine Johannes van Frederik van Eeden. De kleine Johannes voelde zich fijn en geborgen bij Windekind, die veel wist over de natuur en op avontuur ging. Dat gevoel brengen we graag over aan onze gasten. We wonen en werken aan de Frederik van Eedenweg in Almere Oosterwold, vernoemd naar de huisarts, psychiater, filosoof, schrijver en wereldverbeteraar. Dat past als gegoten bij dit gebied en de werkzaamheden van de stichting.

Windekind is veelzijdig en rustig gelegen in het groen aan een bosstrook met een bescheiden ruimte voor workshops, lezingen, zingevingactiviteiten en verdiepingsbijeenkomsten georganiseerd door de stichting. Er kan een gedeelte beschikbaar komen voor individuele stilte- en bezinningsretraites.

Troosttuin/Bezinningsplek

In Oosterwold staan geen schuttingen en bezoekers worden uitgenodigd om langs ieders terrein te wandelen. In deze setting was de tuin van *Windekind* het afgelopen jaar volop in ontwikkeling. De troosttuin en omlooppaden worden in het thema van De kleine Johannes ingericht met stadslandbouw waaronder een boomgaard. Bij de lemniscaatvormige vijver is een treurwilg aan de aarde toevertrouwd met aan de overkant nog verder te ontwikkelen openbaar groen. De contouren met groen en een beeld op de nog verder in te richten ruimte voor herdenken en bezinnen is gelegd. Zo leggen wij verbinding met onze gasten, bezoekers en buurtgenoten. De plek zal worden benut door deelnemers aan onze activiteiten. Wekelijks zal er een nieuwe tekst of gedicht worden geplaatst in de informatievitrine die uitnodigt om te bezinnen of een eigen ritueel uit te voeren.

Netwerk Sterven en Rouw Flevoland

Het netwerk is in ontwikkeling en ondervond in 2020 stevige coronabeperkingen. Er was een bijzondere ontmoetingsavond gepland met Marinus van den Berg | “Eenzaamheid rondom sterven” in Lelystad. Deze werd twee keer uitgesteld en zal nu in 2021 plaatsvinden. Voor ons netwerk en te organiseren avonden ontstond een samenwerking met Welzijn Lelystad die de locatie aanbiedt.

We boden twee online netwerkbijeenkomsten aan:

- 🔴 22 april thema **Sterven en afscheid nemen in coronatijd**
- 🔴 10 juni Thema **Zelfzorg in coronatijd**

Deze thema/netwerkavonden werden goed bezocht en gewaardeerd.

Inmiddels is er een trouwe faciliterende werkgroep ontstaan die meerdere keren per jaar bijeenkomt of online overlegt. Anja Stam (Ritueelbegeleider) nam afscheid van de faciliterende werkgroep en Ans Dohmen (Verliesbegeleider en Uitvaartspreker) hebben we kunnen verwelkomen als nieuwe kracht. De overige werkgroepsleden zijn: Elsbeth de Kruijf (Rouwdeskundige), Erna Vlaar (Stervensbegeleider), Martijn Huffnagel (Uitvaartondernemer), Bernadette Wegman (Nazorg) en Zilla van Dijk (Stervens- en ritueelbegeleider alsmede coördinator).

Doelstelling: Een netwerk voor en door professionals in begeleiding bij sterven, uitvaarten en rouw die met elkaar de verbinding en verdieping zoeken in ontmoeting, ondersteuning, inspiratie en informatie uitwisseling. Het netwerk streeft naar ondersteunende verbindingen met de (medische-) zorginstellingen voor verbetering in de overgangen van sterven ervoor, tijdens en erna voor cliënten en hun naasten.

<https://www.ritualstoroot.nl/netwerk-sterven-en-rouw-flevoland/>

Organisatie en participatie Namen Blijven

De Stichting Rituals to Root faciliteerde het eerste overleg in ‘Windekind’ op 24 februari. In 2020 was de stichting geen mede-organisator van dit jaarlijkse herdenkingsevenement in Almere Haven meer. Wel gaat de stichting door met actief meehelpen, promoten en biedt deze jaarlijks een activiteit aan. De geplande uitvoering van Namen Blijven op 7 november werd afgelast vanwege corona maar zal in 2021 opnieuw plaatsvinden. www.namenblijven.nl

Workshop Liefdevol Levenseinde

De in 2017 ontwikkelde workshop Liefdevol Levenseinde is in 2020 een belangrijke aanbieder van stervensbegeleiding voor een brede doelgroep. De workshop levert een bijdrage aan bewust leven en sterven door kennis te delen over het stervensproces en het taboe van praten over de dood te doorbreken. Naast deelnemers die (mantel)zorgen voor een dierbare werd de workshop ook goed bezocht door professionals rondom sterven zoals begeleiders bij sterven, uitvaarten en rouw, ritueelbegeleiders, POH-ers, coaches, vrijwilligers en deelgenoten die overwegen stervensbegeleider te worden.

De workshop en de gids

De workshop Liefdevol Levenseinde is een verdiepingsdag waarin een groep van 6 tot 8 personen met elkaar en dit thema aan de slag gaat in theorie én praktijk. Er wordt geleerd hoe men een

dierbare liefdevol kan ondersteunen in het grootste levensproces, afscheid van het leven. Dit gezamenlijk aangaan met een dierbare is een van de meest liefdevolle, intense en bevredigende levensprocessen die een mens kan beleven. De dag is inclusief een biologische vegetarische lunch en wordt begeleid door een vrijwilliger. De onderwerpen:

- 💧 Wat sterven voor jou betekent?
- 💧 Het Sterfproces
- 💧 Spirituele communicatie
- 💧 Rituelen
- 💧 Fysieke zorg
- 💧 Voorzorg, zelfzorg en nazorg

De praktische gids in Levens- en stervenswijsheid wordt meegegeven wanneer de workshop liefdevol levenseinde is gevolgd. De gids is geschreven om te helpen van sterven een liefdevol proces te maken en als naslagwerk te gebruiken.

In 2020 werd de workshop meerdere keren aangeboden, afgelast en uitgesteld door de pandemie. Helaas kon Liefdevol Levenseinde slechts twee keer (coronaproof) worden gehouden:

Januari – *Bezinningshuis* - Den Dolder

september – *Windekind* - Almere

Iedere deelnemer ontving een evaluatieformulier die door 92% van het totaal aantal deelnemers is ingevuld. Naast de tips en andere waardevolle informatie wordt verzocht een totaalcijfer van 1 – 10 aan de dag te verbinden. De stichting is diep tevreden met het gemiddeld cijfer van 8,5.

<https://www.ritualstoroot.nl/liefdevol-levenseinde-2/>

Uitbreiding workshop

Er leeft een wens dat de workshop Liefdevol Levenseinde ooit landelijk dekkend zal zijn en dichterbij huis te volgen alsmede frequenter aangeboden wordt. 2020 stond in het teken die uitbreiding. De recentelijk opgerichte Stichting Amaruq met een vergelijkbare doelstelling als Rituals to Root liet belangstelling blijken. We kwamen overeen dat Liefdevol Levenseinde volgens bestaand concept gegeven kan worden en dat Rituals to Root de training van workshopleider Yari Amaruq en de waarborging van kwaliteit verzorgt. De workshop Liefdevol Levenseinde zou regelmatig in de regio Arnhem aangeboden worden. Dit voornemen wordt vanwege COVID uitgesteld naar 2021.

<https://amaruq.nl/>

Introductie workshop 'Leven, liefde en de dood'

Introductiemiddag 'Leven, liefde en de dood' is een gratis toegankelijke online middag als voorproef van Liefdevol Levenseinde of kan als zelfstandig verdiepende middag worden benut. Het werpt licht op de rode draad tussen stilstaan bij de dood en daarmee bij het leven alsmede de liefde die voorbij de grenzen van de dood reikt. Vanuit ieders ervaring verkennen we samen het pad wat de essentie van leven is en hoe daarin vergankelijkheid een plaats heeft. Deze mogelijkheid werd eind 2020 geïntroduceerd. <https://www.ritualstoroot.nl/leven-liefde-en-de-dood/>

Verdieping workshop met 'Uit de kist'

Verdiepingsmiddag Uit de kist belicht de eigen (on)sterfelijkheid en bewustwording wat voor jou belangrijk is bij sterven. Het biedt voeding, verdieping en verbreding op Liefdevol Levenseinde en is met name ook voor professionals en vrijwilligers rondom sterven een waardevolle verdieping.

<https://www.ritualstoroot.nl/uit-de-kist/> In 2020 werd deze workshop meerdere malen aangeboden, uitgesteld en uiteindelijk één keer gehouden: september – *Windekind* – Almere.

Deelname Vergankelijkheidsdag

De Vergankelijkheidsdag is in 2019 ontstaan als gevolg van een blog door palliatief journalist Rob Bruntink. Hij schreef in 2018 over zijn droom: een jaarlijkse Vergankelijkheidsdag, waarop burgers zouden stilstaan bij het feit dat zij allen sterfelijk zijn. Rosalie Kuyvenhoven, een ritueelbegeleider die in Londen werkt maar Nederlandse roots heeft, nodigde Rob uit de droom gezamenlijk te realiseren. En zo ontstond in 2019 de eerste Vergankelijkheidsdag, die in Engeland de naam Mortality Day kreeg. Voorbeelden tref je aan op: <https://www.vergankelijkheidsdag.nl/>

De Vergankelijkheidsdag nodigt mensen uit stil te staan bij hun sterfelijkheid. Rond de 22ste elk jaar is de ideale dag om te doen wat je eigenlijk al lange tijd voor je uitschuift: een testament regelen, vastleggen wat er na de dood met je digitale erfenis moet gebeuren, het opstellen van een wilsverklaring, een afspraak maken met een uitvaartondernemer, een bezoek brengen aan de begraafplaats waar je later misschien wilt liggen, met je partner praten over wat je wel en niet wilt als je ongeneeslijk ziek blijkt te zijn, et cetera. Rond Vergankelijkheidsdag zijn er door het hele land activiteiten waaraan je kunt deelnemen. Ook Rituals to Root participeerde met:

- 🔹 Workshop Liefdevol Levenseinde op 19 september
- 🔹 Verdiepingsmiddag Uit de Kist op 26 september

Gastlessen

Er werden twee gastlessen verzorgd met het thema ‘Herdenken en Rituelen’ voor vierdejaars Mavoleerlingen van Het Baken Almere. Dit verzoek kwam via het programma ‘Doodgewoon in de Klas’ van museum Tot Zover. Het leerpakket is eigenlijk bedoeld voor groepen 7 en 8 alsmede brugklas voortgezet onderwijs en werd aangepast aan de doelgroep. Leerlingen worden spelenderwijs geleerd en ondersteund in het omgaan met dood en verlies.

Ook werd een Engelstalig gastcollege gegeven vanuit de stichting met het thema ‘Rituals around Loss’. Deze online avond werd aangeboden rondom allerzielen door en voor New Connective, een onderdeel van de Vrije Universiteit.

Rituelen

Tijdens de werkzaamheden door het jaar heen werden bij vergaderingen en overleggen, ook online, verschillende openingsrituelen en momenten van bezinning verzorgd alsmede gezamenlijke afsluitingen. Daarmee een bedding biedend voor bijeenkomsten. Ook bij persoonlijke begeleiding speelde rituelen op maat een belangrijke rol.

Samenvatting nieuwe zingevingsactiviteiten

- 🔹 Verdiepingsmiddag **Uit de kist** <https://www.ritualstoroot.nl/uit-de-kist/>
- 🔹 Online introductiemiddag **Leven, Liefde en de dood**, kosteloze kennismaking met workshop Liefdevol Levenseinde of Uit de Kist <https://www.ritualstoroot.nl/leven-liefde-en-de-dood/>
- 🔹 **Gastlessen op scholen** via Tot Zover <https://www.ritualstoroot.nl/gastlessen-scholen/>

- Workshop **Vrijheid in Vergankelijkheid** <https://www.ritualstoroot.nl/vrijheid-in-vergankelijkheid/>

Eigen ontwikkeling en deskundigheidbevordering

Deelname aan:

- Symposium *Hoop & Hopeloosheid* - Emmeloord
- Symposium *Levensvragen: Hoe ga je daarmee om?* – VMCA Almere
- Intro perspectieve Bookclub Die Wise* – regelmatige ontmoetingen
- Dagworkshop *Deep Listening* – Harriet Messing | Re-Minding
- Retrospection online event van *School of life* met *Irvin Yalom*
- Ontmoeting met Arthur Polspoel | Bezinningshuis
- In gesprek met Manu Keirse | Bezinningshuis

Externe partijen en samenwerkingen op een rij

De stichting participeerde in een aantal initiatieven van belang gedurende het jaar:

- Mede initiator, ontwikkelaar en deelnemer Luisterverbond <https://www.ritualstoroot.nl/online-je-hart-luchten/>
- Actiegroep stervensbegeleiders i.v.m. corona opstelling: Manifest zorg en Beloften van Stervensbegeleiders in coronatijd <https://www.ritualstoroot.nl/beloften-in-tijden-van-corona/>
- Onderdeel hulplijn 24/7 www.landelijkexpertisecentrumsterven.nl
- Uitvoering aanvragen bij Doodgewoon in de klas van www.totzover.nl
- Samenwerking met www.bezinningshuis.nl in aanbod bij Sterven en Rouw en versterking van elkaars besturen door deelname
- Samenwerking Stichting Amaruq voor Liefdevol Levenseinde <https://amaruq.nl/>
- Samenwerking met Indra v.d. Berg van <https://www.vormgevenenvoorgaan.nl/> een Ritueellab en pleisterplaats voor ritueelbegeleiders <https://www.ritualstoroot.nl/pleisterplaats-voor-ritueelbegeleiders/>
- Palliatief Netwerk Flevoland voor online Verdiepingsmiddag ‘Verbinding rondom sterven’
- Samenwerking Stichting Paradijsvogelbosje voor Buurtherdenking 4 mei
- Coalitie Stad (G)oud in Almere, netwerken en aanbieden lokale zingevingsactiviteiten
- “DIJK.ontroerend goed” gezamenlijke ondersteuning en samenwerking <https://www.dijkontroerendgoed.nl/>

Financieel verslag

Ook financieel werd het jaar 2020 voor de stichting gekenmerkt door corona beperkingen. De workshop Liefdevol Levenseinde werd maar 2 x gedraaid, waarvan de laatste keer met minder deelnemers opdat voldoende afstand kon worden bewaard. De verdiepingsworkshop ‘Uit de Kist’ kwam niet verder dan zijn pilot. Er waren nog wel donaties n.a.v. persoonlijke begeleiding en een gastcollege bij het UVA. De inkomsten vielen verder terug dan de uitgaven, wat alles bij elkaar leidt tot een negatief resultaat van 412,25 euro. Gelukkig is er na de positief afgesloten jaren 2018 en 2019 voldoende buffer om dit op te vangen.

Verder incasseerde de stichting namens het Netwerk Sterven & Rouw Flevoland de toegangsbijdragen voor de Marinus v.d. Berg lezing, die vanwege corona voor onbepaalde tijd werd

uitgesteld. De kosten daarvoor moeten dus nog vallen. Het opgehaalde bedrag is geparkeerd onder ‘schulden’ op de balans.

Balans per 31-12-2020:

	Activa	Passiva	
Bedrijfsmiddelen	€ -	Eigen vermogen	€ 2.491,19
Voorraden	€ 50,00	Schulden	€ 280,00
Rekening courant	€ 2.721,19		
Totaal	€ 2.771,19		€ 2.771,19

Overzicht baten en lasten 2020:

	Baten	Lasten	Resultaat
Donaties & subsidies	€ 1.739,00		
Communicatie & promotie		379,43	
Ritueel & workshop attributen		506,70	
Reiskosten algemeen		367,27	
Organisatie & opleiding		€ 529,17	
Directe kosten WSL en UDK		€ 358,68	
Overig		€ 10,00	
Totaal	€ 1.739,00	€ 2.151,25	€ -412,25

Vooruitblik 2021

In 2021 zal een jaar worden van meebewegen met de pandemie en de gevolgen daarvan. Graag houden we onze contacten warm omdat die verbindingen zo waardevol blijken. Onze werkzaamheden zullen we verder verdiepen en verbreden waar zich dit aandient. Beknopte vooruitblik in de focus voor 2021:

- 🔹 gerichtheid op lokale behoefte
- 🔹 afhankelijk van de pandemie het aanbieden van meer workshops en verdiepingsbijeenkomsten op de nieuwe locatie *Windekind* – Almere Oosterwold
- 🔹 verder ontwikkelen van de Workshop Liefdevol Levensende en landelijke uitrol
- 🔹 meer aandacht voor verdieping in eigen sterfelijkheid met ‘Uit de kist’ verdiepingsmiddag
- 🔹 ontwikkeling van een nieuwe workshop *Rituelen*
- 🔹 verdiepen van huidige samenwerkingen
- 🔹 aangaan van nieuwe verbindingen en partnerschappen in sterven en rouw
- 🔹 spreken op basisscholen over het onderwerp sterven en rouw via *Doodgewoon in de klas*
- 🔹 het verder invullen en ontwikkelen van de troosttuin en de bezinningsplek